

5.

A kulcsszói faktor és a konstringencia összefüggése a csigaviccek humorában

ANDOR JÓZSEF

1. Háttérismeretek a vicc szövegtípusáról

A humán egyedek kommunikációjának és nyelvhasználatának karakterisztikus reprezentációs formái közé tartozik a humorkifejezés produkciója. Ennek a képességnek és viselkedésnek megnyilvánulása, a humor produkciója és befogadása, a rá való fogékonyság, a hajlam az egyéni személyiség jellegétől függően jelentős eltéréseket mutathat. Egyesek humorprodukciós tevékenységének briliáns módozatai vannak, míg mások esetében ez a tevékenység kevésbé sikeres, sőt léteznek olyanok is, akikre a humorkifejezés befogadása kifejezetten irritálóan hat, kerülnek (vagy akár elutasítják) az olyan helyzeteket, amelyek teret ad(hat)nak a humoros kifejezésmód akárcsak rendkívül gyenge megnyilvánulásának.

A humor szövegreprezentációjának módozatai igencsak széles körűek. Szövegtípusainak egyik prototipikus formája a viccekbe öntött kódolás. A vicc humorkifejező szövegműfajjává válása, elterjedése a 19. század végére, az 1880-as, 1890-es évekre tehető, amikor az újságok szerkesztői vicceket kezdtek kérni és megjelentetni a rögtönző viccmondóktól. 1930-ra már a rádió is részt vállalt a viccek terjesztésében, s ezzel ez a humorkifejező szövegtípus humort kifejező műfajjává vált (Wickberg 1998). Kulturális beágyazottsága, átítatottsága markáns. Csaknem valamennyi kulturális körben szövegreprezentációs szerepet kap. Fontos megjegyezni, hogy ugyanazok a viccek a világ több részén megjelennek, bár tematikailag szóródást mutatnak (Davies 1990). Például az USA-ban reprezentatív módon elterjedtek az ügyvédviccek, míg európai kultúrkörökben gyakoriak az orvos- és a rendőrviccek. Az ún. „szakállas” vicceken régi korokban éppúgy nevettek az emberek, mint a mai időkben. Ugyanakkor léteznek olyan kultúrák, amelyekben nem szerepel humorkifejező eszközként a viccprodukció. Bár általában véve a viccelődés tematikáját illetően meglehetősen széles körű szabadság tapasztalható, léteznek olyan valóságkörülmények, amelyek keretében nem illik humorizálni. Japánban például igencsak szigorú keretek közé szorított, *expressis verbis* gyakorlatilag szabályozott a hétköznapi humorizálás aktusa (Hidasi

2008). Ugyanakkor a szépirodalmi kifejezésmód formailag kötött keretei között, például a haiku versekben lehetséges (Addiss–Yamamoto–Yamamoto 2007). A rakugo, a komikus történetmesélés színpadi előadása pedig manapság a japán humorrepresentáció vezető műfaja (Andor–Szirmai 2010).

A viccszövegek terjedelmüket illetően is változatosságot mutatnak. Az ún. előrecsomagoltan rögzített, gyakran szójátékokat megjelenítő viccek – az angol terminológia ezeket 'canned jokes' néven tartja számon – rendkívül rövidek, mindössze kétmondatnyi terjedelműek. Tipikus szövegrepresentációjuk egy felvetett találós kérdésből, s a rá adott frappáns válaszból áll. (Például: – *Hogy hívják a jóllakott elefántot? – Telefánt.*) Ezeknek a vicceknek a megjelenítése nem mondható konverzácíótípusnak. Gyakran nyomtatott formában vagy az interneten rögzített gyűjteményes listákban találjuk meg őket. A spontán konverzációs tevékenység beszédaktusaihoz jobban illeszkedik a viccek hosszabb terjedelmű történetrepresentációs típusa, amely megszokott módon a befogadó számára meglepetést okozó csattanóval végződik. Az utóbbiak alkotják a viccek prototipikus szövegtípusát.

A viccek szövegiségével, nyelvi bázisú és extralingvális tényezőik funkcionális, kognitív alapú tárgyalásával humorelméleti szinten úttörő státusú elemző kutatásokat az orosz származású, de az USA-ban élő humorológus, Victor Raskin és tanítványa, Salvatore Attardo végzett. Az ő nevékhöz fűződik a napjainkban leghatékonyabbnak tartott és uralkodónak bizonyuló elméleti modell, az ún. forgatókönyv-alapú humorelmélet kidolgozása (Raskin 1985, Attardo 1994, 2001). Felfogásuk szerint a viccrepresentáció szövegiségének alapját a viccben megjelenített, azaz a vicc tárgyát képező világismereti tényezők és tények tudásvilág-bázisában kódolt ún. fogalmi struktúráknak – a nyelvileg főként a lexikális representáció formájában megjelenő, a szemantikai-pragmatikai szöveginterpretáció intencionális tevékenységében funkcionálisan tetten érhető – oppozíciója képezi. Az oppozíció adódhat a mentálisan tárolt tudáskeret (frame), a forgatókönyvszerű (scriptal) vagy valós, tapasztalati alapú (scenic knowledge-based) ismeretek humoros, váratlan, szándékolt, manipulatív megjelenítéséből, de akár véletlenszerű, az ismereti struktúrákban hiányokkal vagy pontatlanságokkal, űrökkel tárolt alkotóelemek inkongruenciájának fogalmi-szituatív ütköztetéséből is.¹ A viccszövegekben kulcsszó státusú lexikai egységek jelzik a tematikai progresszió megvalósulását, a tematikailag releváns szkriptek bekapcsolását és tudáskeret-alapú oppozícióját. A viccekben a konstringencia feltételeinek megfelelően reprezentált szkripteknek, valamint a forrásukként szolgáló tudáskeretnek csak a textuálisan releváns részei aktiválódnak (Attardo 2020: 15). Ez hasonló a Langacker által leírt ún. aktív zónák fogalmához, kognitív alapú működéséhez

¹ A világtudást képező mentálisan tárolt fogalmi szerkezetek típusainak, funkcionális skópuszuknak az ismertetésével Andor József 1985-ben publikált tanulmányában foglalkozik.

(Langacker 2000). A szépirodalmi szövegekkel ellentétben a vicceknek nincs regisztrált szerzőjük. A viccek produkciójuk módjából fakadóan folklorisztikus természetű szövegek.

Ahogy ezt Petőfi S. János szemiotikai szövegtani elméletének fogalmi rendszerére (2009: 55, 59–70) támaszkodva Dobi Edit kimutatta (2019: 537–540, 2021: 172), a szövegprodukciónak és -interpretálás zavarmentességét biztosító világismereti tényállás-konfiguráció, a konstringencia körébe tartozóan mentálisan (pl. mentális szótárláncolatokból) behívott ismeretelméleti jegyek jelentős mértékben hozzájárulnak a szövegszöveg koherenciájához (vagy inkohereciájához). Mégpedig anélkül, hogy szervesen támaszkodna a szövegrepresentáció konnex és kohezív – alapvetően lineáris szerkezetű – normarendszerének funkcionálisan működőképes teljesülésére. A konstringencia alapján megjelenített szövegek lexikai reprezentációjában információirányító és -szűrő kifejezések, ún. kulcsszavak elhelyezése révén kódolódnak az ún. előzetes (általános, háttérül szolgáló) és aktualizált szituációs kontextuális ismeretek ismérvei², valamint az ezek fogalmi-representációs szerepét biztosító tudáskereti tények és tényezők (háttér, keret, forgatókönyv). A kulcsszavak alapvetően befolyásolják a szövegrepresentáció tematikus progresszióját, ennek a befogadó általi követhetőségét és interpretációját, tematikai szempontú szálienciájukkal összefüggésben.

Továbbá fontos megjegyezni, hogy a humorprodukciónak és -befogadás faktorai és értékei, tematikai és fogalmi tényezőinek szálienciája koronként változhat, szociolingvisztikai és pszichológiai, ismeretelméleti vagy akár historikus tényezők befolyásának hatására (Ruch 2008: 66). A viccek általános jellemzői közé tartozik az a tény, hogy produkciójuk, használatuk aktivitása egy ideig fennáll, utána viszont elhalványul vagy megszűnik (Oring 2008: 196). Különösképpen vonatkozik ez a történetalapú politikai viccekre.

2. Az állatviccek jellegzetes vonásai

A népi folklór szó- és írásbeliségének nyelvi szövegtípusaiban – köztük a népmesékben, az aforizmákban, a szólásokban és a közmondásokban – a humor-kifejezés nyelvileg reprezentált eszköztárában jelentős szerepet kap az adott területen élő állatvilághoz való viszony megjelenítése. Mértékét alapvetően az határozza meg, hogy mely vonatkozásban, milyen fokon realizálódik az adott kultúrkörhöz tartozó emberek és a környezetükben élő állatok közelsége és kapcsolatrendszere. Nagyobb az azokról az állatokról szóló narratívák aránya, amelyekkel az emberek mindennapi interaktív kapcsolatban állnak, akár háztartásokban, akár munkájukban. Ezekről az állatokról ugyanis sokrétűen részletes,

² Az ún. előzetes és aktualizált szituációs kontextuális ismeretek megkülönböztetésére és funkcionálására vonatkozóan lásd Kecskés (2014) monográfiájának 6. fejezetét.

tapasztalatalapú tudással rendelkezünk. Ilyenek háziállataink, ölebjeink. Rájuk vonatkozóan gazdáik dominánsan szcenikus, ugyanakkor bőséges mennyiségű keret- és forgatókönyvszerű ismeretet tárolnak memóriájukban és a velük kapcsolatos mentálisszótár-hálózataiban. A szóban forgó ismeretek könnyedén, spontán módon hívhatók le és aktiválhatók a nyelvi kommunikáció során. A különféle narratív műfajok szövegtípusaiban szereplő állatokról szóló humor az állatok sajátos tulajdonságait, főképp külalaki és viselkedésbeli jellemzőit, tipikus cselekvéseit ragadja meg, ezáltal alapvető forrását képezve a rájuk vonatkozó, sztereotíp státust nyerő globális tartalmú kulturális ismereteknek. Az ember közvetlen környezetéhez tartozókról a perceptuális és kognitív típusú szálencia jeleníti meg a közismert, egy adott nép folklórában hangsúlyos tematikai szerephez jutókat. Státusukat főképp az emberrel való interaktív viszony határozza meg. Ezért hát kultúrkörünk folklórában, nyelvileg kifejezett szövegeinkben fontos szerepet játszanak a kutyák, a macskák, a lovak, a tehenek, a birkák, de akár a papagáj is. Ezek tucatnyi humorkifejező szövegproduktum főszereplői, reprezentációjukban kulcsszói státusú alkotóelemek. Érdekes megjegyezni, hogy kulturális folklórunkban növényi eredetű környezetünk példányai általában nem képeznek humorforrást, így ezekről viccek többnyire nem is születnek. A tölgyfáról például köztudott keménysége, hosszan tartó élete és egészséges volta, amely jellemzői helyet kapnak a nyelvi szimbolizációban és metaforizációban. Viccelődni azonban nem szoktunk vele kapcsolatban. Ennek okaként az gyanítható, hogy környezetünk növényvilágával nincs interaktív, intencionális jellegű kapcsolatunk. Márpedig ez tartható a humorképzés nélkülözhetetlen forrásának környezetünkkel való kapcsolatunk bonyolult viszonyrendszerében. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy kisebb számban ráakadhatunk az interneten virágokkal kapcsolatos viccreprezentációkra.

A közvetlen környezetünkben elő nem forduló állatokról ezzel ellentétben az átlagembernek nincsenek tapasztalatokra épülő fogalmi, azaz szcenikus ismeretei. Ugyanakkor tekintélyes mennyiségű tudáskeret-alapú vagy akár szkriptális, azaz forgatókönyv-bázisú tudáshoz juthat rájuk vonatkozóan tanulás, olvasás, vagy a különféle telekommunikációs eszközök közvetítése révén. Az ilyen módon elsajátított ismeretek is a humor-reprezentáció forrásai. Ezek az ismeretek azonban tartalmuk mélységében, sztereotipikusságukat illetően alapvetően eltérnek a direkt tapasztalati alapon nyert tudásbázisban raktározottaktól. Szolgáljon erre például a *gólya* és a *marabu* esete. Előbbi a hazai folklór- és humorkifejező narratívák kedvelt szereplője, s bár a rá vonatkozó tudásbázis többnyire nem szcenikus, hanem inkább keretalapú, tartalmában mégis sokrétű azáltal, hogy kiegészül a kulturális folklórismerekből nyert elemekkel.³ Emiatt a *gólya* figurájára, külalakjára és viselkedésére, az emberrel való interakciós tevékenységére

³ Lásd Andor 2020.

vonatközóan számos humoros mesetörténetet, viccet ismer a magyar átlagember. Testi alkatában igencsak hasonló a gólya figurájához az Afrikában élő marabu. Míg azonban a gólya közismert változatának külalakját magassága, a perceptuális szálencia megjelenítésében a fehér szín dominanciája uralja, addig a marabu színe grafitszürke. Testtartása, magassága, testtömege – ahogy ezt az enciklopédikus és telekommunikációs forrásokból megismerhetjük, tudáskeret-alapú ismereteket sajátítva el erről a madárról – gyakorlatilag azonos a gólyáéval. Jellemző rá az is, hogy állati tetemekkel táplálkózik. A marabunak azonban a magyar átlagember többnyire még a létezéséről sem tud, semmiféle perceptuális vagy kognitív alapú ismerete sincs erről a madárról. Ezért nem véletlen, hogy a vele kapcsolatos humoros szövegekészítés jószerével ismeretlen a hazai folklóiban. Hacsak nem fonetikai alapon, a madár nevét illetően.⁴ Érdekes tény, hogy azoknak az afrikai népeknek a folklórában, melyek földrajzi területén a marabu őshonos, a humor, így a viccek rá vonatkozó szövegreprezentációjának nyomát sem találjuk. Ennek oka minden bizonnyal abban keresendő, hogy ezekben a folklórokban a marabu a halál megtestesítője, szimbóluma. A halál madara pedig az emberi lény számára nem lehet viccelődés tárgya. Annak ellenére, hogy a környezetében élő embereknek lehetnek közvetlen tapasztalatai, szcenikus ismeretei viselkedéséről és külalakjáról.

3. A csigaviccek humora

A következőkben jelen dolgozat fő témájaként megvizsgáljuk egy érdekes, az őt illető tudásbázis szempontjából is rendkívüli állat, a csiga humortárgyiságát, a róla szóló viccekben játszott szerepét. A vizsgálat célja az, hogy felmérje és megállapítsa ennek az állatfigurának az alkalmasságát a humorkészítésre, a viccszövegben történő reprezentációjára, valamint azt, hogy ez a viccreprezentáció szövegszövetének sajátosságait tekintve milyen jellegű. A vizsgálat korpuszalapú és összevető jellegű: az internetről gyűjtött angol és magyar nyelvű csigás viccek anyagára épül.

A csigák puhatestű állatok. Hétköznapi tudásunk szerint megjelenésüket tekintve két fő csoportjuk létezik, a csigaséma sztereotipikus alakját képező (kerti) házias csiga, valamint a ház nélküli csupaszcsiga. Mindkét fajta növényevő. Testük nyálkás. Két tapogatóval érzékelik környezetük fizikális behatásait. A házias csiga idegen test érintésére azonnal behúzza tapogatócsápjait, és visszahúzódik a védelmét biztosító elszarusodott, spirális rajzolatú házába. Emiatt sokan félnék állatnak tartják. Míg azonban a mindkét csigafajtát jellemző sztereotipikus vonást, a rendkívül lassú előrehaladó mozgást a magyarban a *csigalassú* mellék-

⁴ Lásd pl. Tamkó Sirató Károly *Marabu* c. gyermekversét, ill. annak megzenésített változatát a Szélnkiáltó Együttes előadásában. (*Ez a dühödt haragú, sárga lábú marabu elfelejtett arabul.*)

névi, legtöbbször főnév jelzőjeként funkcionáló kifejezés lexikalizálja, addig a **csigafélénk* szó nem szerepel nyelvünk lexémakészletében. Ez arra utal, hogy nyelvünk a csigaság száliensen megmutatkozó perceptuális jegyét reprezentálja szókészletében. A csigákat megfigyelni lehetséges, de jelentős interakciós kapcsolat nem létezik köztük és az ember között. Tapasztalatokat kinézetükről és viselkedésükről alapvetően perceptuális módon szerezhetünk. Főleg nedves, nyirkos, eső utáni időszakokban találkozhatunk velük kertünkben vagy az utak mellett. A házas csiga számos nép konyhájának (különösképpen a franciának) az ínycségei közé tartozik. Emiatt hétköznapi megnevezése az *éticsiga*. Meg kell említenünk, hogy a csigáknak az eddig említett két típusa mellett tucatnyi egyéb fajtája is létezik, köztük például a vízben élők.

Egyes humorkutatók számára meglepő lehet, hogy a csigákra vonatkozóan viszonylag bőséges a humort tartalmazó szövegtípus, köztük a viccekkel, holott direkt tapasztalat alapján szerzett ismereteink köre erről – az ugyan közeli környezetünkben élő – állatról korántsem mondható sokrétűnek, és – ahogy a korábbiakban már említettük – kapcsolatunk vele jellemzően nem interaktív jellegű. Percepció tapasztalataink azonban annyira erősek, hogy ezek alapján sematikus csigaimágot rögzítünk memóriánkban. Jámbor, környezetünkhöz hozzátartozó lényeknek tartjuk őket. Annak ellenére, hogy róluk nyert ismereteink jellemzően nem bőségesek, sőt mondhatni, korántsem precízek, inkább szcenikus, mint keretalapú módon rögzítettek memóriánkban, az állatról nyert ismereti struktúrák mégis alapot adnak arra, hogy humorizáljunk velük, sőt a belőlük nyert humort átvigyük (például metaforizáció révén) az emberi lét egyes területeire, megnyilvánulásaira. Nem véletlen talán, hogy a népi folklórban a figurájukat illetően konstruált alakjuk több esetben nyer textuálisan kifejezett reprezentációt. Így például a gyermekversekben, mondókákban, a rájuk vonatkozó gyermeknyelvi becézetésekben (*csiga-biga*). Az ilyen szövegek lexikális, kulcsszói bázisát a csigafigura perceptuálisan száliens sajátosságai képezik. (Így például annak ténye, hogy háza van, tapogatócsápokkal rendelkezik, melyeket a gyermekversben szarvaknak neveznek.) A tipikus mesefigura-állatszereplőkkel (a rókával, a medvével, a farkassal, a kismalaccal stb.) szemben a csigáról kevesebb mesét ismerünk, melyek leginkább napjainkban születnek.

A környezetünkben előforduló két csigatípus, a házas kerti csiga és a házatlan csupaszcsga lexikális szerkezetet használja a magyar a tucatnyi (jelen dolgozatban nem tárgyalt) egyéb csigatípus megnevezésében is. Az angol nyelv szókészlete azonban nem ezt a módszert alkalmazza. Külön-külön lexikális egységeket használ az egyes csigatípusok lexikális megnevezésére. A szaruházzal rendelkező kerticsiga/éticsiga fogalmát a *snail* szó reprezentálja, míg a meztelen-csiga/csupaszcsiga megnevezése a *slug* lexikális kifejezéssel történik. Érdekes konstatálni, hogy míg a csigalét legfontosabbnak tartott, perceptuálisan megfigyelhető tulajdonságát, a lassú előrehaladást az angolban a *sluggish* morfológiai

képződmény lexikalizálja (ami a norvégból a 15. században kölcsönzött szó), addig a ?*snailish* (ösgermán, a 14–15. század óta használt morfológiai képződmény) lexikális kifejezéssel ugyanerre vonatkozóan nem él a mai angol nyelvhasználat.⁵ Ennek oka – nézetem szerint – abban keresendő, hogy a meztelencsiga, a *slug* fogalmi bázisa a nyelvhasználók számára az állat csúnyasága miatt negatívabb a csiga házias típusának attitudinális alapú megítélésénél, ezért az állat legszáliensebbnek tartott tulajdonsága, a rendkívüli lassúság lexikalizációjához vélhetően a *slug* az alkalmasabb lexikális egység.

Az érdekesség kedvéért azt is megemlíjtük, hogy a csigafogyasztásáról híres francia nép nyelvében miképp jeleníti meg a csigaság fogalmát. A legnagyobb, 16 kötetes francia szótár, a *Trésor de la Langue Française* a következő öt szó- és kifejezéstételt adja meg: *héllice* (típusvonatkozás nélkül), *escargot* (fehér sávós (éti)csiga), *limace* és *limaçon* (meztelencsiga), *colimaçon* (általános név, de régi-es). Lássuk az ezekkel képzett kifejezéseket, amelyek megfeleltethetők a magyar *csigalassú* és/vagy az angol *sluggish* szavak konnotatív, rendkívüli lassúságot kifejező értelmének: *aller/marcher comme un escargot* (olyan lassan megy/jár, mint egy csiga, [+/-] élő cselekvő referens; *un colimaçon* vagy *escargot* (metaforikus átvitel túlzottan lassan cselekvő, puhány karakterű emberre vonatkozóan); *se limaçonner*, valamint *vivre comme másikon limaçon dans sa coquille* (igei kifejezés, visszabújik a csigaházába, a félnék, elvonultan élő embertípusra vonatkozóan). Látható, hogy az említett negatív tartalmú kifejezéseknek nem mindegyike a 'csigalassúság' száliens, prototipikus fogalmát lexikalizálja, hanem utóbbi a csiga viselkedésének másik, kevésbé száliens jellegzetességét, a 'félénkség' jegyét reprezentálja. Talán nem véletlenül a *meztelencsiga* kifejezést alkalmazva, mely csigafajta perceptuális megítélése negatívabb a házias éti- vagy kerti csigáénál, a nagyobb gyakorisággal használt *escargot* lexikális kifejezésénél. További, mindezekről eltérő keretismeret szimbolizálása olvasható ki a *pleurer comme un limaçon* kifejezésből, melynek jelentése 'úgy sír, mint egy csiga', s szintén emberre jellemző vonásra, erős sírás megnyilvánulására utal. Alkalmassága ennek kifejezésére a meztelencsiga undorító, rendkívüli nedvességének látványával hozható kapcsolatba. Francia példaanyagunk alapján látható, hogy a csigák perceptuális alapú tulajdonságait a francia nyelv is konceptuálisan keretalapú ismeretekben rögzített módon ragadja meg lexikális reprezentációjá-

⁵ Megjegyzendő, hogy a *snailish* lexikális kifejezés az angol nyelvtörténet korábbi szakaszaiban ugyanakkor szintén létezett a lassúság fogalmának reprezentálására. A mai angol azonban csak igen ritkán használja, aktív beszélői nem is ismerik, s emiatt nem használják. Ennek bizonyítékául hadd adjam meg a BNC (British National Corpus) gyakorisági mutatóit: *sluggish*: 244 előfordulás, melyek közül mindössze 6 szóbeli, 238 írásbeli adat; *snailish*: 0, azaz nincs előfordulása a 100 millió szöveg egységet tartalmazó általános nyelvi korpuszban. Ugyanakkor a *snail* szó lassúságot kifejező értelme szerepel két kifejezésben, a *snail-mail* lexikális egységben, amely a küldemény továbbításának hagyományos postai módját reprezentálja a gyors e-maillal, SMS-sel szemben, valamint a *do something at a snail's pace* (csigalassúsággal végrehajtott cselekvés) frázisban.

ban. Anyagunk nem tartalmaz a csigafogyasztással kapcsolatos keret- vagy szcenikus ismeretekkel kapcsolatba hozható lexikális reprezentációt. Hacsak nem vonható ennek körébe a perceptuális alapú lexikalizációt mutató *escargot* szó szerepeltetése a csigaház formáját és spirális rajzolatát mentálisan aktiváló briós sütemény elnevezésében. Ugyanez a lexikális reprezentáció megfigyelhető a magyar azonos tudáskeret-reprezentáció szókészletében is, a hasonló külalakú *fahéjas/kakaós csiga* lexikális kódolásában. A francia humorkultúra számos csigáról szóló viccet ismer, amelyek elnevezésében az *escargot* szót használja (*blague escargot*). Az interneten elérhető valamennyi csigavicc az állat lassúságát, házas voltát vagy házatlanságát jeleníti meg. A csigafogyasztással kapcsolatos tudáskeretet a francia csigavicc nem reprezentálnak.⁶

Ugyancsak érdekesnek tartom a csigához való emberi viszonyulás kérdését a japán világ kulturális keretei között. A japán emberek természeti környezetében hasonló módon és mértékben fordulnak elő csigák, mint európai embertársaik világában. Kultúrájuk szigorúra szabott körülményei között azonban a csigákat megjelenítő viccreprezentációval nem találkozhatunk. Annak ellenére, hogy főként a mai japán kulináris kultúrában részt kap a csigafogyasztás is, ugyanúgy, mint a franciák esetében. Japánban is az állat lassú előrehaladását tartják a csiga legeklatásabb tulajdonságának. Ennek kapcsán azonban a róluk alkotott szövegprezentációikban helyet kap a türelmesség, a kitartás szimbolizációja is. Folklorjukban ez ugyan nem jelenik meg olyan erőteljesen, mint a lassúságot a japán kultúra meserepertoárjában prototípusosan szimbolizáló teknősbéka szerepe, azonban a „csigaságra” vonatkozóan is előfordulnak szövegben kifejezett reprezentációk. Ékes példája ennek a japanológus Cseresnyési László nemrég megjelent könyvének előszavában olvasható haiku (2020) a 18–19. század kiemelkedő költőjének, Kobayashi Issának (1963–1827) tollából: *Na, csiga-biga, lassan-lassan megmászod a Fuji hegyet.*⁷ Issa haikuját a japán anyanyelvi értelmezők jelentős mértékben humoros tartalmúnak ítélik, a híres csiga lehetetlennek minősíthető, a japán karakter azonban kitartó és türelmes a viselkedését megjelenítő irrealisztikus vonásának szépirodalmi ábrázolásában. Issa csigája ugyan még mindig csupán a hegy lábánál tart lehetetlen vállalkozásában, a szent hegy megmászásában, de legalább már elindult felfelé.⁸

Tipikus sajátásai alapján az állatvicceket a következő általános reprezentációs jegyek jellemzik: (a) viszonylagos rövideg egyik fő típus, az ún. előre-csomagolt ('canned') viccek esetében; (b) dialogikus forma; (c) az állatszereplők

⁶ Ezúton köszönöm meg francia szakos kollégám, Skutta Franciska szíves segítségét a francia nyelvű adatok gyűjtésében és értelmezésében.

⁷ Cseresnyési László fordítása. Romaji írásmódban a japán eredeti szöveg a következőképpen hangzik: *Katatsuburi soro-soro nobore Fuji no yama.*

⁸ Hálásan köszönöm a japán kulturális adatok értelmezésében barátaim, Cseresnyési László és a neves szemiotikus, Yoshihiko Ikegami segítségét.

irreális, emberi tulajdonságokkal (pl. emberi beszédképességgel) való felruházása; (d) a szövegekben megjelenő keret- és forgatókönyv-váltások reprezentációját implementáló tematikus progresszió támogatása kulcsszói státusú lexikális kifejezésekkel; (e) az állatok emberi létre jellemző szituációkban való aktív szereplése; (f) forgatókönyvi oppozíciók, ütköztetések, tudáskeretváltások implementálása; (g) az állatok sztereotipikus tulajdonságainak, normáinak oppozícióba állítása a valósággal (pl. a gyáva a bátorság, a fennhéjzás köntösébe bújva viselkedik, a gyenge erősként jelenik meg, a kicsi jóval fifikásabb a nála jóval nagyobb és erősebb ellenségénél); (h) a történetreprezentációs alapú viccek végén csattanó található (Andor 2020:18). Ezek a jellemző jegyek a viccszövegek világismereti, világdarab-reprezentációs tényeire, a hozzájuk kötődő fogalmi struktúrákra alapozott módon fejtik ki textuális-stratégiai hatásukat, a fogalmi körökbe tartozóan megjelenített kulcsszavakként funkcionáló lexikális kifejezések és mögöttes sémáik révén, mindezáltal képezve a viccszövegek fogalmi bázisát nyújtó konstringencia feltételrendszerét, rajta keresztül pedig az egyes szövegpéldányok szövegiségének koherenciáját.

A következőkben vizsgáljuk meg, a csigák mely sajátosságai játszanak kulcsszói szerepet a humorkifejezés vicciben megjelenő szövegrepresentációjában két, kulturális bázisát tekintve egymástól eltérő nyelv, a magyar és az angol esetben! Megfigyeléseinket az általunk az internetről gyűjtött korpuszpéldák textusának vizsgálatára alapozzuk.⁹

A magyar nyelvű csigaviccokorpusz 24 tételt tartalmaz. A csigák típusát tekintve mindössze két vicc szólt a meztelencsigáról, 22 a nála általában gyakrabban látható, környezetünkben konvencionálisnak mondható, csigaházzal rendelkező kerti vagy éticsigáról. Angol nyelvű csigaviccet a magyarnál többet, 41-et találtam, zömük itt is a házzal rendelkező kerti vagy éticsigát reprezentálta. Ez a mennyiség korántsem mondható soknak, de mégis jelzi, hogy a két nyelv állathumor-szövegrepresentációjában helyet kapnak a szóban forgó puhatestű állatokról szóló viccek is. Ami a viccek tematikai súlypontjának („triggerjének”) szóródását illeti, a magyar korpusz zöme a szokatlan emberi miliőbe helyezett állatnak a helyzethez való adaptációját jeleníti meg, ezek a helyzetek képezik a viccek konstringenciaképző bázisát (17 vicc). Mindössze 7 vicc reprezentálja *expressis verbis* a csigaszereplő külalaki sajátosságát. Az angol korpuszban kiegyenlített a csigaszereplő emberi viszonyait reprezentáló tudáskeretek és forgatókönyvek, valamint más állattársaik körébe helyezésük előfordulásának az aránya. A viccek zöme a csiga lassú mozgásából adódó viselkedés eseteit jeleníti meg (29 szövegpéldány). A külalakiságot specifikálók száma 7. Érdekes konstatálni, hogy az angol korpuszban 5 olyan viccet is találunk, amely az emberi fo-

⁹ Megjegyzem, hogy a csigavicc-reprezentáció nyomtatásban megjelenített formáját illetően az általam ismert vicegyűjteményekben mindössze 3 előfordulást találtam.

gyasztás, illetve fogyaszthatóság tényét (az „éticsigaságot”) rögzíti. Erre vonatkozóan a magyar csigaviccek korpuszában nincs egyetlen példa sem.

Mindkét korpuszban megfigyelhető, hogy készletük zöme rövid terjedelmű, két- vagy hárommondatnyi szövegekből áll. Ez a sajátosság hasonlít az ún. előrecsomagolt viccszövegekhez, a gyakran kizárólagosan szójátékra épülő „punokhoz”. Ugyanakkor valójában nem ez érvényes rájuk. Ezek a rendkívül rövid szövegek ugyanúgy történeti–szituatív bázisúak, mint a hosszabb terjedelmű viccek. Tudáskeret-bázisukat a bennük szereplő kulcsszavak jelzik, ezek „generálják” a konstringencia feltételeinek, és általuk az egész bonafide vs. non-bonafide típusú valóságrepresentációjú viccszöveg koherenciájának megvalósulását. Megjegyzendő, hogy míg az angol nyelvi korpuszban több olyan viccpéldányt találtunk, amely szójátékra alapozva lexikálisan reprezentálja a tudáskereti és/vagy a forgatókönyvi váltást, addig a magyar korpuszban ilyen konstrukciós megoldást nem látni.

Mindezek után lássunk néhány viccszöveget mindkét korpuszból, és figyeljük meg szövegrepresentációjukban a konstringencia és a kulcsszói státus megmutatkozásának jellegét! Először a magyar viccek korpuszából választunk ki néhány érdekes példát.

- (1) *A csiga és a kecske sétálnak a parlament felé, és amint beszélgetnek, kiderül, hogy mindketten segédnek akarnak jelentkezni egy politikushoz. Amikor már kifelé jönnek, újra összehalálkoznak, és a csiga örömmel meséli, hogy felvették.*
 – *Hát, hogyhogy felvettek?*
 – *Figyelj, kecske, itt csúszni-mászni kell tudni, nem mekegni!*

Az (1) történetalapú vicc több tudáskeretet jelenít meg, hív elő és aktivál a befogadó memóriájából, melyeket kulcsszavak jelölnek. A vicc első mondata máris tudáskereti inkongruenciát tartalmaz: ezekkel az állatokkal együtt soha nem találkozunk a valóságban. Ennélfogva a vicc által megjelenített tény-konfiguráció nem tartható a konstringencia alapjának. A non-bonafide humoreffektust már az bevezeti, hogy *sétálnak*, amit fokoz az irány megadása: *a parlament felé*. A *parlament* szónak igen jelentős kulcsszói státusa van egy ilyen kontextust reprezentáló szövegben. Aktiválja a befogadónak az országgyűlés miliőjére vonatkozó tekintélyes ismeretanyagát, melybe beletartozik a *politikusok* otltéte. Miután pedig a hosszú kezdőmondat második fele felfedi a „séta” célját, a vicc várható politikai tartalmának inferenciális alapú megsejtése is realizálódik. A *segéd* munkakörének interjúalapú megpályázása abszolutizálja az állatoknak az emberi lét társadalmi szférájába helyezésének irrealitását, abszurdításával fokozza a humoreffektust. A vicc tematikus progressziója a kulcsszavak mentén igen csalafinta ezen a ponton: a szöveg információtartalmában eseményszünet következik be. A parlamenten be-

lül történésről, az interjúvolás menetéről nem tudunk meg semmit, ennek szkriptje teljességgel kimarad a szövegből. A *csiga* számára kedvező eredményről a két állat közti diskurzusból, a főszereplők parlamentből való kijövele után szerzünk tudomást. Ezt követően a *kecske* csodálkozást kifejező kérdésre adott válasz a frappáns csattanó, a vicc humorkifejezésének csúcspontja. Ennek mondatában markáns fogalmi integráció (conceptual blending) jelenik meg elsődleges jelentésként a csiga és a kecske fizikális világának kognitív tartományából átvétítéssel az emberi élet – megalkuvást, alkalmazkodást, többnyire képmutató alázatot, talpnyalást sugalló, másrésztől a bizonytalankodó, akadozott, ezért nehezen értelmezhető kommunikációjú viselkedés – területére, az ezt reprezentáló szavak (*csúsznimászni* versus *mekegni*) konnotatív, másodlagos, pragmatikailag értelmezett jelentésén keresztül. Ebben valósul meg a raskini és attardói viccteória alappillére, a szkriptopozíció. Ezáltal interpretálódik a viccet befogadó tudatában a jámbor életvitelű csigák és kecskék világa és a gyakorta csalárdsággal, hatalomféléttéssel, a feltétel nélküli engedelmisséget és elfogadást megkövetelő elvárásokkal jellemzett politikai élet közti fogalmi integráció. A szöveget a konnexitás, a kohézió és a konstringencia közvetítésével koherensnek tartom. Koherenciájának megvalósulásához integratív módon járulnak hozzá a tudáskeretbázist megjelenítő kulcsszavak, valamint közvetítésük révén az interpretációt komplex formában megkövetelő tematikus progresszió.

- (2) – *Min veszekednek a csigák?*
– *Hogy kinél legyen a házibuli!*

A (2) példa kérdés-felelet konstrukciós típusú rövidvicc. Csattanójának képzéséhez egy szóösszetételként reprezentált kulcsszó járul hozzá, a *házibuli* lexéma, melynek erős asszociatív potenciállal rendelkező tartalma az emberi világra jellemző tényeket rögzít: a ház birtoklását, valamint az emberi közösség egyik szórakozási eseményét. A szóösszetétel első tagja, a *házi* konvergál a „csigaság” imágó-sémájának egyik kiemelkedő státusú komponensével. Másik tagja, a *buli* fogalmi bázisa azonban távol áll a csigák világától. Ez a fogalmi inkongruencia a humornak és a lexikális kifejezés kulcsszói státusának alapvető forrása. Ebből fakadóan a humor a tudásvilág-reprezentáció konstringens megjelenítéséből származik. A csigák viselkedésére egyáltalán nem jellemző vonás, a nyugtalan-ság, az egymás közötti viszony nem-bonafide reprezentációja – a *veszekednek* szó szituatív potenciáljából eredő kulcsszói státusa révén – közvetlenül a vicc kezdetét képező kérdésfelvetésben megjelenik. A csigák egyik, az emberi tudatban rögzített alapvető tulajdonsága éppen ennek ellentéte: a nyugalom és a türelem perceptuálisan érzékelt sematikus képe. A vicc textuális szövete konnex, de nem konstringens, ennél fogva valóságprezentációját tekintve szövegegsze inkoherensnek ítélnélhető.

- (3) – *Mi az: piros és lassú?*
– *Csigavér.*

A (3) példa találós kérdés típusú, rövid szövegű vicc (pun), kérdés-felvetésében két erős asszociatív potenciállal, ennél fogva lexikális vonzaskörrel rendelkező, kulcsszói státusú kifejezéssel. Gondoljunk csak arra, hogy a jelölt szín milyen erős lexikális kifejezésben rögzített a *vérvörös* szóösszetételben. A két kulcsszó asszociációsan előhívja memóriánkból és aktiválja világismeretünk két eklatáns példáját: a *piros* a vér fogalmi körét, a *lassú* pedig a csigákra legjobban jellemző tulajdonságot. A vicc valóságtartalma azonban tudományos tekintetben nonszensz. Ugyanis a csigák vérenek színét pirosnak, az emberi vérhez hasonlóan tartja, holott a puhatestűek keringése másmilyen: testfolyadékuk van, amely kék színű, az ember keringésénél lassabban, ún. nyílt keringési rendszerben mozog. Ezt a testfolyadékot vérnek nevezni badarság. Emellett a *csigavér* téves fogalmát reprezentáló szó konnotatív tartalma jelentősen eltérő lehet: a humán kommunikációban veszekedések, viták során a vitatkozó partner megnyugtatóra használatos, mivel a csigákra egyáltalán nem jellemző az izgatottság, őket rendkívül nyugodt állapotúnak érzékeljük. Ez a két tényező tartható a tárgyalt vicc humorforrásának, s vezet a *csigavér* kifejezés csattanóként való értelmezéséhez. A kifejezést másodlagos értelmében az emberi viselkedés vonatkozásában használjuk. A szöveg tisztán nyelvi, kommunikációs megjelenítése konnexitás és kohézió tekintetében helytálló, az általa reprezentált világdarab azonban ebben a formában valótlan. A vicc ilyen formában történő felvetése a tényállás-konfiguráció tekintetében nem konstringens. Ennek tényállásbázisa enciklopédikus ismeretek meglétére vagy olyan szaktudásra alapozott, amely az átlagember hátérismeret-anyagára nem jellemző.

Most pedig lássunk az angol nyelvű vicckészletből is három, különféle típusú példányt.¹⁰

- (4) *A snail is walking home from the pub one night, when he gets beaten up and mugged by two slugs. He goes to the police, who ask him for a description of the attackers.*
– *To be honest, it all happened so fast.*

A (4) példa történetalapú vicc, melyben a csigaszereplők (házas és meztelen egyaránt) az emberi viselkedés helyzeteiben vannak: sétálnak, egymást testileg bántalmazzák, kocsmába és a rendőrségre járnak. Az alaphelyzet az, hogy a házas csigát megtámadja és kifosztja két nála nyomorúságosabb társa, két mez-

¹⁰ A viccműfaj szövegiségének nyelviileg sajátos profiljából fakadóan a tárgyalt viccpéldányok magyar nyelvű fordításának megadása nem célszerű.

telencsiga. A vicc tematikai progressziója ezután a rendőrségi kihallgatás aktuálával folytatódik. Humorának kulcsforrását a csigalét prototípusosan jellemző vonása, a lassúság képezi. A megtámadott házaspár csiga nem képes „megnevezni” támadóit arra hivatkozva, hogy nem emlékszik, mivel minden rendkívül gyorsan történt. A cselekvés sebességének szkriptje ugyan alapvetően jellemzi a sikeres rablótámadásokat, ugyanakkor ellenkezik a csigalassúság fogalmi bázisával. Ezt a valósággal szembeni ellentmondást testesíti meg utolsó mondata, csattanója. A vicc két világdarab, a támadás és a rendőrségi kihallgatás szcénájának tematikai progresszióba helyezett keretismeret-viszonyait jeleníti meg. Szövege konnex és koherens. A humorrepresentáció szándékolt kifejezése – non-bonafide típusú szövegstratégia révén – a megjelenített valóságkonstrukciók tekintetében konstringensnek értékelhető, ezáltal biztosítva a szövegegész koherens voltát.

- (5) *Why did the slug die after being mugged?*
– *He was a-salted.*

A mindössze kétsoros 5. rövid szöveg a találós kérdésre adott rövid választ tartalmazó, szójátékot bemutató vicctípus példája. Benne a kulcsfiguraként szereplő csigát tetteles támadás éri, s emiatt elpusztul. A helyzet kulcsszói státusú lexikális eleme a *mug* ige, melynek jelentése rablótámadást fejez ki. A csigavilág tagjaira azonban ilyen cselekvés végrehajtása nem jellemző. Ez a vicc is a számára irreális emberi viszonyok közé helyezi az állatot. A kérdésre adott válaszban szereplő *assault* ige testi sértéssel járó orvtámadást kifejező jelentésű. Szerepeltetése – kettős értelmezhetősége révén – a szöveg humortartalmának csúcspontja attól függően, hogy a szót milyen prozódiaival ejti ki a viccmondó. Merthogy ezt a viccet kifejezetten verbális előadásra szánták, írásban nem kifejezetten sikeres. Az *assault* szóbeli kiejtésekor aktiválhatja a lexikális memóriából a támadás jelentését, ugyanakkor *a + salted* tagolásban ejtve a csigahúsfogyasztás kontextusában (ami a támadást kifejező tudáskerettől eltérő fogalmi struktúrát aktivál) történő megszózását (angolul *salt*, nem pedig *assault*) jeleníti meg. A két egymástól eltérő tudáskeretet előhívó lexikális elemet mindkét keretben azonos módon ejtjük ki. A makrotudáskeretként funkcionáló rablótámadáshoz csapódva az *assault* ige ez a kettős, de nem összecszerélhető, nem szabályszerű eszközökkel végrehajtott értelmezhetősége eredményezi a vicc humorpotenciáljának a befogadóra tett hatását. Ennek elérésében közreműködik az a lexikális-szemantikai-pragmatikai tényező is, hogy a vicc kontextuális cselekvésmagját képező két ige, a *mug* és az *assault* – egymáshoz közeli szinonimákként – azonos jelentéscsoportba tartoznak.

- (6) *I used to own a racing snail ...*
It never won though. To improve its performance I removed its shell
but, if anything, it made it more sluggish.

A (6) példa történetalapú, ugyanakkor rövid terjedelmű vicc. Kontextusa a csigák világától idegen, az állat számára irreális, az emberi világ részét képező szituációba helyezi az állatot. A lassúságot szimbolizáló állatokat az emberek nem szokták versenyeztetni egymással. A versenyzés tudáskeretébe helyezésük már csak ezért is bizarr. Ráadásul ezt a szcénát a viccmondó a főszereplő megnevezésével még fel is erősíti: *racing snail*nek nevezi az általa furcsa módon birtokolt állatot, mintha léteznének ilyen céllal tartott csigák. A kifejezés a vicc-szövegben kulcsszóként funkcionál. A csigaverseny képzeze képezi a vicc központi tudáskeretét. Az ebből indukált konstringencia non-bonafide viszonylata a fogalmi kiindulópontja a szövegben reprezentált humorértelmezésnek. A „gazda” elképzelése, mely szerint amennyiben a házias csiga házát eltávolítjuk, a súlyvesztés következtében a haladása gyorsabbá válik, az emberi világ gondolkodásának keretében – az előzőekkel szemben – logikusnak tűnhet. De itt, az utolsó tagmondatban következik be a csattanó, mégpedig a *sluggish* kifejezés kettős értelmezhetősége révén: a házától megfosztott csiga (*snail*) meztelencsigává válik (*slug*), mely csigafajtának mozgása a *sluggish* kifejezés literális és figuratív jelentésében egyaránt a szuperlassúság megtestesítője. A meztelencsiga figuráját az angol nyelv a *sluggish* kifejezésben reprezentálva a *csigalassú* magyar kifejezésnek megfelelő fogalomként konceptualizálja, s figuratív értelemben konceptuálisan integrálva (‘blending’) viszi rá az emberi világ szereplőinek viselkedésére. Mindennek alapján a *sluggish* szó kulcsszói státusa a szövegben megkérdőjelezhetetlen. A fenti háttérismeretek tükrében kimondható, hogy a vicc humorkifejezése konstringens, textusa konnex, kohezív és koherens.

4. Összegzés

Összegzésképpen a két vizsgált nyelvi anyag kulturális környezetéből származó korpuszom szövegpéldányai alapján megállapítható, hogy a csigákra vonatkozó humorkifejezés viccekben történő szövegreprezentációiban az állatoknak az emberi percepció számára – egyéb tapasztalatok ismeretében szokatlan – meglepő tulajdonságait felhasználva, mesterségesen rájuk ruházott viselkedési formák jelennek meg. Általában nem környezetük élővilágában ábrázolva, hanem kontextuálisan emberi világba helyezve különféle fogalmi integrációk révén. Az internetről gyűjtött anyagunk a viccek formai konstrukciójának mindkét fő típusát, az ún. előresomagolt (canned) rövid terjedelmű, valamint a hosszabb terjedelmű történetalapú vicctípust tartalmazza.

Irodalomjegyzék

ADDIS, S.–YAMAMOTO, F.–YAMAMOTO, A. 2007. *Haiku Humor*. Boston–London: Weatherhill.

- ANDOR, J. 1985. On the psychological relevance of frames. *Quaderni di Semantica* Vol. 6. No. 2. 212–221.
- ANDOR J. 2020. A gólyaviccek humora. *Hungarológiai évkönyv* 21. évf. 1–2. sz. 14–22.
- ANDOR J.–SZIRMAI M. 2010. Hogyan humorizálnak a japánok? In: T. Litovkina A.–Barta P.–Hidasi J. (szerk.): *A humor dimenziói*. Budapest: Tinta K. 179–190.
- ATTARDO, S. 1994. *Linguistic Theories of Humor*. Berlin–New York: Mouton de Gruyter.
- ATTARDO, S. 2001. *Humorous Texts*. Berlin–New York: Mouton de Gruyter.
- ATTARDO, S. 2020. Scripts, frames, and other semantic objects. In: Attardo, S. (ed.): *Script-Based Semantics: Foundations and Applications*. Berlin–New York: Mouton de Gruyter. 11–41.
- CSERESNYÉSI L. 2020. *Könyv a japán nyelvről*. Budapest: Kossuth K.
- DAVIES, C. 1990. *Ethnic Humor around the World: A Comparative Analysis*. Bloomington: Indiana University Press.
- DOBI E. 2017. A konstringencia lexiko-szemantikai vonatkozása. Rövidszöveg-elemzések. *Argumentum* 15. 534–544.
- DOBI E. 2021. *Nyelvtudományi Értekezések 170. A szemiotikai textológia hozadéka a szövegek jelentésreprezentációjában*. Budapest: Akadémiai K.
- HIDASI J. 2008. Miért nem nevetnek a vicceinken a japánok? In: Daczi M.–T. Litovkina A.–Barta P. (szerk.): *Ezerarcú humor*. Budapest: Tinta K. 51–59.
- KECSKÉS, I. 2014. *Intercultural Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- LANGACKER, R. W. 2000. *Grammar and Conceptualization*. Berlin–New York: Mouton de Gruyter.
- ORING, E. 2008. Humor in anthropology and folklore. In: Raskin, V. (ed.): *The Primer of Humor Research*. Berlin–New York: Mouton de Gruyter. 183–210.
- PETŐFI S. J. 2009. *Officina Textologica 15. Egy poliglott szövegnyelvészeti-szövegtani kutatóprogram II*. Debrecen: Debreceni Egyetem, Magyar Nyelvtudományi Tanszék.
- RASKIN, V. 1985. *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht: D. Reidel.
- RUCH, W. 2008. Psychology of Humor. In: Raskin, V. (ed.): *The Primer of Humor Research*. Berlin–New York: Mouton de Gruyter. 17–100. *Trésor de la Langue Française*. Paris–Nancy: CRNS.
- WICKBERG, D. 1998. *The Senses of Humor: Self and Laughter in Modern America*. Ithaca: Cornell University Press.

The Role of Keywords and Constringency Expressed in Jokes about Snails and Slugs

In the first part of the paper the textological relevance of categories and notions of the textual analysis of animal-related expressions of humour is surveyed and interpreted in terms of Raskin's and Attardo's models of humour analysis, with special attention devoted to discussing the interdependence of keywords, constringency and their role in establishing coherence to jokes about snails and slugs. In the second part, two small corpora including 24 Hungarian and 41 English jokes about these mollusks are presented. The textual representation of the typical appearance- as well as behavioural-related features of these animals as well as the nature and aspects of humans' attitudinal factors serving as sources of the humorous effects expressed in this type of texts are pointed out. In the last part of the study, six (3 + 3) Hungarian and English jokes taken from the corpora are presented, wherein the role of culturally-based background knowledge, scenic-, frame-based and scriptal knowledge, as well as their salience-, coherence-creating potentials, influencing the representation of keywords, constringency and thematic progression are analysed and interpreted.